

Dr. Francesc LLOP i BAYO
Antropòleg
963 856 652 / 636 066 978
Joan Llorenç, 62 – 10
VALÈNCIA
E- 46008 (COMUNITAT VALENCIANA)

083038@gmail.com

València, 16-03-2021

El no-temps: reflexions sobre la percepció del pas del temps al llarg del temps

Comencem amb un títol reiteratiu per reflexionar sobre la percepció del pas del temps, tant en la societat tradicional com en l'actual. És evident que des d'un punt de vista objectiu, el temps és mesurable, i per tant cada dia, al llarg dels segles, cada any, tenen la mateixa durada, amb diferències d'un o dos segons al segle, que sols la ciència i la tècnica aplicada poden mesurar. Però com percebem el temps les persones?

En la societat tradicional, més relacionada amb els cicles de la natura, per una menor tecnologia, la percepció temporal anava relacionada amb la diferent durada de la jornada, al llarg de l'any, amb els cicles religiosos i festius fortament dependents dels cicles naturals.

La jornada començava amb l'alba i acabava amb la posta de sol, amb una sola referència temporal, el mig dia, que coincidia amb el punt més alt del sol, i que ara sabem que va canviant d'hora al llarg de l'any, i no sols pels *canvis d'hora*, una antiga tradició. Així mateix hui, dia 16 de març, el punt més alt del sol serà a les 13:10 hores, hora d'hivern (12:10 solar) mentre que el 8 de maig, per posar un cas, el punt més alt serà a les 13:57, hora d'estiu (11:57 solar). Els minuts de diferència entre jornades eren irrelevants per a la societat tradicional, que només podia fer activitats públiques o laborals durant la jornada, és a dir mentre hi havia la llum de sol. Els tocs de campanes tradicionals s'adaptaven a aquest ritme natural i així el toc d'alba, a la sortida del sol, marcava l'inici de l'activitat comunitària, mentre que el de migdia marcava l'hora de dinar o l'oració del capvespre el moment de tornar a les cases. Durant la nit sols restaven els tocs d'alarma, inajornables; els altres avisos, fins i tot de la mort de persones importants per al grup, quedaven en suspens fins a l'alba. No calia alarmar al poble, quan ja no podia canviar res.

També altres activitats quedaven suspeses al llarg de l'any. Així, els casaments, per exemple, no es podien fer en temps d'Advent o de Quaresma, possiblement amb una doble intenció: per una part evitar les decisions massa sobtades, i per altra part, per marcar temps de reflexió, de silenci, fins i tot d'oració. Sense oblidar el ritme absolutament artificial de la setmana, una resta de la mesura

del temps de les primeres ciutats mesopotàmiques, que partien el temps en set dies, com podien haver fet *setmanes* de cinc o de quinze dies.

Sobre tot, el temps de la mort i de la festa eren moments de suspendre el temps col·lectiu. És sabut que la mort d'un ser estimat i pròxim alenteix de manera espectacular la percepció del temps personal per als més pròxims al difunt. Possiblement això explica la contradicció dels tocs de mort tradicionals que hem documentat en mig món i que solien ser ràpids, però que eren percebuts com a lents pels assistents als rituals funeraris. I també el temps de la festa és un no-temps, no sols per la inversió dels cicles habituals: fer festa és sobre tot vestir-se, menjar, comportar-se de manera diferent a la quotidiana. En el temps de la festa, el temps normal es para, i es viu d'un altra manera. Fins i tot vam documentar, al llarg de nostres viatges campaners, com en algun lloc on el rellotge era de corda manual, que l'agutzil, voluntàriament, no li donava corda durant els dies de festa, en els quals, segons el nostre costum, les coses passen quan han de passar i no a l'hora exacta. Bé recordem algun inici de processó vespertina en el qual passava el temps de començar i ningú pareixia preocupar-se fins que algun líder real – no el cap de l'associació ni els de la junta sinó un personatge implícitament reconegut per tots – posava en marxa el seguici.

La idea del temps era elàstica i col·lectiva al mateix temps, en un altre ritme, no més tranquil que l'actual, sinó basat en altres paradigmes. Els tres tocs de missa dels últims temps no han sigut mai tradicionals. A no ser que considerem, segons els tòpics que *tradicional* és allò que s'ha fet *tota la vida*, que no té origen real conegut (origen mític), que s'ha de fer de certa manera cada any, i al mateix temps que s'ha d'innovar per no repetir-se. Curiosa contradicció que necessita una referència *estable* que en realitat va evolucionant i molt al llarg del temps però que és percebuda que dura *tota la vida*. Com hem citat tantes vegades a un canonge de la catedral de Sevilla, naturalment anònim (encara el recorde quan m'ho va dir) *un error repetido tres años es tradición de toda la vida*. Parlàvem de tocs de missa: en molts llocs – també valencians – el primer toc marcava la categoria de l'acte, o amb l'expressió d'aquell moment, *la classe del dia* mentre que un segon toc, una estona després, marcava l'inici de l'activitat col·lectiva. Ho hem documentat a Aragó, igualment: el primer toc era *el repique* i al començar la missa *las campanadas*. Clar, ells ho explicaven d'una manera racional – sempre tendim a racionalitzar les coses – com que l'escolà no podia estar en missa i repicant, però no és sols això, sinó una concepció diferent del temps. També recorde aquell campaner de Vila-real que tocava el repic del dissabte, que marcava el no-temps del cap de setmana. Al

demanar-li a quina hora feia el toc, enfadat em va contestar *a la poqueta nit*. Quina hora és eixa? Quan es fa de nit, una percepció que sols s'aprèn al llarg del temps.

Per cert, que eixa manera, que ara diem *d'anunciar el diumenge* no és així, sinó que té a veure amb una altra percepció temporal, aquesta volta romana, i per tant pròpia de l'Església Catòlica Romana, segons la qual els dies, al menys els dies de festa, comencen a mig dia i no a mitja nit... una altra dependència d'una pobra tecnologia, amb rellotges inexactes i que sols servien per marcar el prestigi, i no pas el ritme de les ciutats. Llavors, a partir del migdia, el dissabte ha deixat de ser dissabte per ser *primeres vespres de diumenge*, segons la percepció antiga del temps. O com diuen ara els creients, *les misses del dissabte a la tarda valen per al diumenge...* Què va! Les misses del diumenge, ja que estem en la primera part del diumenge, són del diumenge...

El no-temps, el temps de festa, ara i abans, ha de ser cíclic, no pot ser permanent. Escrivia Borges en un conegut compte d'una família que repetia cada nit el sopar de Nadal, per donar alegria a la mare amb Alzheimer... la repetició quotidiana de l'extraordinari era insuportable per a tots, excepte per a la desmemoriada...

Cosa semblant ens està passant ara amb el no-temps de la pandèmia: és insuportable per a molts. I tracten de sortir d'ell amb receptes inadequades. Ja vam denunciar en el seu moment l'ús excessiu de campanes durant el tancament, justament al contrari de la tradició: en temps antics, quan hi havia pandèmia, les campanes romanien en silenci, o a penes tocaven, per marcar un temps diferent, un no-temps si voleu. Ara, és de veres que amb les tecnologies podem superar espai – qui anava a preveure l'àmplia difusió de les teleconferències a penes fa un any o any i mig?. Però no podem sortir d'un temps que ens té limitats, disminuïts, immobilitzats. Potser que siga comparable al temps de dol: caldrà potser pegar-li la volta i viure la normalitat que ara en toca, sense enyorar la passada, sense imaginar encara la futura normalitat.

Potser el no-temps que ens toca viure és la millor oportunitat que tindrem en tota la nostra vida, per recuperar temps perduts, per gaudir del present, que és l'únic temps real que ens és donat.

Dr. Francesc LLOP i BAYO